

La Sala

Sant Mateu de Bages

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Demarcació de Sant Mateu de Bages
Emplaçament: Carretera BV-3003, prop del km. 11 camí direcció est uns 2,5 km.
Alçada: 575

Coordenades:

Latitud: 41.81825
Longitud: 1.72915
UTM Est (X): 394451
UTM Nord (Y): 4630378

Classificació

Número de fitxa: 08229-132
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia: Conjunt arquitectònic
Estil / època: Medieval Romànic Modern Contemporani
Segle: X-XIX
Estat de conservació: Dolent
Notes de conservació: Casal en semi-ruïna, sense coberta. En greu procés de degradació.
Protecció: Legal
Tipus de protecció > Europea
> Atributs Inspire:

- BCIN
- National Monument Record
- Defensa

Observacions protecció: BCIN (reg. 1511-MH). Catàleg de masies (núm. 173)
Data aprovació: dv., 22/04/1949 - 12:00
Número inventari Sí: IPA 17096; CC.AA 20475
Generalitat:
Accés: Fàcil
Ús actual: Sense ús
Titularitat: Privada

Titular: 08229A016000250000MZ
Autor de la fitxa: Jordi Piñero Subirana
Data de registre de la fitxa: dj., 16/02/2017 - 01:00

Descripció

Antiga domus o casal fortificat situat en un altiplà, al vessant d'un turó que es troba a la zona oriental de la serra anomenada precisament de la Sala. Es tracta d'un indret amb un bon domini visual, tot i que estret, sobre la zona d'Antius, cap a l'est del terme de Sant Mateu. També té contacte visual amb el gran casal de ca l'Eloi. La casa, que es troba en estat de semi-ruïna i ha perdut la coberta, té annexada l'església romànica de la Mare de Déu de la Sala. El cos residencial adopta la forma d'una sòlida edificació de planta quadrada, perfectament regular (d'uns 14 metres de costat) i amb espitlleres a la part baixa. Constava de planta baixa més un pis i possiblement golfes. La façana principal, orientada vers migdia, presenta un aspecte sobri, amb un mur fet de carreus ben disposats en fileres i amb poques obertures. L'excepció és un gran finestral situat al primer pis que, segons Xavier SITJAS (2010: 10) era inicialment una finestra biforada o geminada i més tard es convertí en balcó. Està decorada als laterals amb unes impostes decorades amb palmetes que, segons Sitjas, són del tipus romànic tardà. Tal vegada es tracti de peces aprofitades de l'església. Més avall destaquen quatre espitlleres de doble esqueixada alineades al nivell de la planta baixa. Quatre estan capçades amb arcs mitrals o angulars monolítics, molt semblants als que trobem en moltes esglésies romàniques. Més avall trobem el portal d'entrada, fet amb un arc de dovelles de color vermellós. En aquesta façana especialment s'hi poden distingir dos tipus d'aparellat: el que es troba a la part baixa (on hi ha les espitlleres) és de característiques romàniques, fet amb carreus més petits i amb tendència a la forma quadrada, mentre que al de la part alta hi predominen els carreus de tamany més gran i de forma rectangular. Això indicaria que, possiblement, la base de la construcció és obra dels segles XI-XIII, en correspondència amb els elements romànics, i que posteriorment, tal vegada a partir del segle XV en endavant, va patir diverses refeccions. Els murs de la resta de façanes tenen un tipus d'aparellat semblant i presenten característiques força homogènies. A llevant un sòlid contrafort reforça la paret, que té dos finestrals amb ampits treballats, els quals es podrien datar als segles XVI o XVII. El mur de ponent es troba pràcticament esfondrat, però s'hi observa una espitllera. Segons Xavier Sitjas, l'any 1982 el mur encara estava dempeus i hi havia a la part baixa quatre espitlleres sense esqueixada i d'arc de mig punt. A l'interior de la casa la part oest de la planta baixa és ocupada per un magnífic celler sustentat amb quatre arcs diafragmàtics apuntats. Algunes de les dovelles dels arcs, igual com les del portal d'entrada a la casa, són fetes amb pedra de color vermellós que li donen un aire distintiu. A la part nord es conserven dues tines, una altra a l'interior del celler i una més aïllada a la banda est. Pel costat de migdia es conserven restes d'un muret que conformava un petit pati davanter allargassat. Al sud-est s'estén un ampli cobert d'una sola planta que ha perdut la coberta. A la banda de ponent queda un tram força llarg i ben conservat de l'antic camí d'accés, protegit per bons marges de pedra seca. El camí està associat a alguna estructura gairebé adjacent de funció indeterminada. En un turó situat uns 300 m al sud-est de la Sala es conserven les restes d'una casa coneguda com el Casalot de la Sala.

Observacions:

(continuació de l'apartat d'història) En un capbreu de 1334 la Sala apareix com un edifici

enderrocat que tenia un nom propi que reflectia el seu passat notable: l'Enderrocada. Sembla que, ja en època moderna, la Sala va perdre el seu antic estatus i va funcionar com una masia més convencional. Dels segles XVIII o XIX en són testimoni les diverses tines que, igual com en la majoria d'explotacions rurals, es troben també a la Sala. El conjunt fou abandonat abans de 1966 i, des d'aleshores, alguns elements de l'església van ser espoliats. Pel que fa a l'església, no devia passar de capella rural. Durant molts anys va acollir una imatge d'alabastre, del segle XIV, coneguda com la Verge Blanca. Tenia molta veneració a la parròquia de Sant Mateu, ja que tenia la consideració de patrona. Ja fa anys que aquesta imatge va desaparèixer i no s'ha pogut localitzar. L'edifici va arribar en bon estat fins als nostres dies, però en abandonar-se el lloc ja havia desaparegut un capitell i una columna del portal, i abans de 1970 desaparegué l'altra columna i el capitell, i després les dovelles de l'arcada.

Història

El lloc de la Sala constituïa un nucli important, d'origen molt antic, en aquesta zona estratègica de la serra de Castelltallat. Cal dir que només uns 800 m a l'est hi trobem un possible jaciment ibèric. Les notícies documentals sobre la Sala, però, són escasses. Segons Albert Benet, la casa o domus de La Sala està documentada des del segle XII, però en canvi no s'ha trobat constància de l'església en aquests anys. Molt probablement la casa és anterior a l'església, ja que aquesta no té el portal a la banda de migdia, com és habitual, sinó que pel fer d'haver-hi la casa en aquest costat es va situar a la façana nord. L'estudiós Josep Bastardas sosté la tesi que, a finals del segle X, era una possessió del noble Sal-la qui, segons aquest autor, dominava la part més oriental de la serra de Castelltallat, coneguda posteriorment com a serra d'Ares o serra de la Sala. El membre més destacat d'aquesta poderosa família fou el fundador del monestir de Sant Benet de Bages. Segons Bastardas la Sala hauria funcionat com un centre administratiu de les possessions d'aquesta família a la zona. Posteriorment les terres haurien passat dels Sala al monestir de Sant Benet de Bages i, a finals del segle X, a Santa Cecília de Montserrat (segons un document que pertany al fons d'aquest monestir). Aquest monestir va ampliar així els seus dominis en aquesta zona amb la possessió d'un ampli territori que, pels volts del segle XIV, era conegut amb el nom de batllia de Cans (BASTARDAS, 2014). Fos quin fos el seu senyor, el cert és que la rellevància de l'edifici i el fet que disposava d'una església denoten sens dubte que aquest era un centre estratègic en el domini d'aquesta zona de la serra de Castelltallat, inclosa dins l'antic terme del castell de Sant Mateu. De l'anàlisi arquitectònica en podem deduir que la base de la construcció actual és obra dels segles XII-XIII (de característiques romàniques) amb refeccions posteriors, tal vegada a partir del segle XV en endavant, però sense gaires canvis estructurals. Un altre fet rellevant és que molt a prop trobem un altra gran casal, en aquest cas gòtic, però de característiques molt similars. Josep Bastardas sosté la tesi que l'Orde del Temple va tenir una presència destacada a la Serra de Castelltallat. Segons aquest estudiós, l'orde tenia possessions al sector de ponent d'aquesta serra (Claret dels Cavallers, Vilalta i Castelltallat) i també més a llevant, concretament en els dos casals de la Sala i ca l'Eloi. Bastardas argumenta que hi ha documentació del seu l'arxiu particular (procedent del mas Bastardas de Fals) que permet afirmar que entorn de l'any 1230 un personatge molt important dins l'Orde del Temple, Bernat de Claret, administrava terres que podrien situar-se a la zona de ca l'Eloi i la Sala. Si aquesta hipòtesi fos confirmada ajudaria a explicar l'existència d'aquests dos grans casals, bastits en la seva estructura bàsica entre els segles XII-XIII, d'arquitectura molt similar i que reflexeixen una tipologia força allunyada de la d'un mas convencional. Un paral·lel en aquesta mena de casal gòtic rural podria ser el de Periques: un convent-granja de la comanda templera

de Puig-Reig (PIÑERO, 2011). En definitiva, la Sala i ca l'Eloi podrien formar part d'un complex templar iniciat a la primera època d'aquest orde el qual, segons Bastardas, estaria vinculat als vescomtes de Cardona i a la comanda templera de Granyera (Cervera). Tot i que no es tractaria d'una comanda templera, ja que la documentació no ho avala, a la pràctica funcionaria d'una manera semblant, sota un administrador en la persona de Bernat de Claret. Un altre element que avalaria aquesta hipòtesi és la presència en un petit mas molt proper (el Solarot) d'un gravat amb una creu patent o templera, tot i que la seva datació és incerta. (continua en l'apartat d'observacions)

Bibliografia

BASTARDAS, Josep (2014). De les terres de Domenic als termes de Castelltallat, Fals i Camps. Una visió històrica sobre els dominis senyorials d'aquest territori des de l'època carolíngia fins a l'època moderna (ss. X-XVI). Treball inèdit. BENET, Albert; MAZCUÑAN, Alexandre; JUNYENT, Francesc (1984). "Santa Maria de la Sala", Catalunya Romànica, vol. XI "El Bages", Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 454-455. GRUP SOLUCIONS MANRESA (2009). Pla especial del Catàleg de masies i cases rurals en sòl no urbanitzable de Sant Mateu de Bages. Ajuntament de Sant Mateu de Bages (núm. 173). PIÑERO, Jordi (2011). Mapa del patrimoni cultural de Puig-Reig. Fitxa 224 (Periques). Diputació de Barcelona. SITJES MOLINS, Xavier (1961). "L'Art antic a la comarca de Bages. Sta. Maria de la Sala", Bages, núm. 96, Manresa, p. 8. SITJES MOLINS, Xavier (2010). Arquitectura civil medieval al Bages. Centre d'Estudis del Bages, Amics de l'Art Romànic del Bages, Centre Excursionista de la Comarca de Bages, Manresa, p. 19-23.

